

Diccionari d'obsessions

Saber o no saber, aquesta és la qüestió. Encara que siguem a la vora del segle XXI, hi ha preguntes que continuen obsedint l'home perquè no tenen resposta.

D'on venim? On anem? Déu existeix? Per què ens enamorem? Per què somniem...?

Heus ací unes qüestions que sempre han intrigat la humanitat des que Eva va mossegar aquella poma vermella i sucosa. Per molt que avancin la ciència, la tecnologia i les comunicacions via Internet, amb realitat virtual i ovelles clòniques, aquestes qüestions seran eternes. Les respostes podran ser diferents al llarg del temps, però no passaran d'hipòtesis; no seran veritats establertes. Encara que manquin menys de mil dies per arribar a l'any 2000, reflexionar sobre les incògnites de la humanitat no passarà de moda. Els homes i les dones del segle XXI continuaran expressant en la literatura, en el cinema i fins i tot en les noves tecnologies la seva preocupació pels grans temes de la humanitat: la mort, l'amor, la religió, el món inconscient... I és que la capacitat de reflexionar és, senzillament, allò que ens fa diferents del Floquet de Neu.

AMOR.- És un dels sentiments que ha portat l'home a la desesperació. L'expressió "l'amor és cec" defineix la incapacitat dels humans de controlar-lo. L'amor és allò que mou el món, és el principi del Gènesi, tot es fa per amor. La Bíblia explica grans històries d'amor, com la de Samsó i Dalila, en què Samsó perd la independència del seu poble per un amor passional. Més tard, en la literatura medieval, l'amor s'expressa elogiant la dama estimada. Les cançons d'un trobador a la claror de la lluna són escoltades per una donzella des del balcó..., cançons que es retroben, més endavant, en històries com les

de Shakespeare o en poemes com els d'Ausiàs Marc. Més tard, les novel·les del segle XIX i l'època daurada de Hollywood porten una visió de l'amor més acostada a la dels contes de fades amb final feliç, *confetti* i serpentes inclosos, en què un noi troba una noia, s'enamoren i es casen. D'una altra banda, l'home també ha mirat de donar una explicació científica d'aquest fenomen. Per què ens atrauen unes persones i unes altres no? Què produeix aquests sentiments? Des de l'Antiga Grècia hom hi ha cercat una explicació de caire biològic. Aristòfanes, a *El Banquet* de Plató, explica que els éssers humans constituïen una unitat fins que Zeus els va dividir en dos i des de llavors

els humans naixem programats per fixar l'apetència sexual en una persona determinada. Potser és una definició molt poc romàntica de l'enamorament, però és una visió científica del fenomen. Ara bé, segons aquesta teoria hi ha dos tipus de persones: les que s'enamoren (tenen el gen de l'amor) i les que no s'enamoren (no tenen el gen de l'amor). I aquesta qüestió entra en polèmica amb la possibilitat que el gen de l'amor es trobi en els cromosomes, perquè això implicaria que, si es troba en el cromosoma X, seria en tots dos sexes, però si és en el cromosoma Y, significa que només els homes s'enamoren. Tot això són teories, és clar, que els autors proposen com a hipòtesi. Allò que és evident és que hi ha alguna cosa de biològic en l'enamorament, que explica per què ens enrojolem o per què el cor ens bateja més ràpidament quan som davant la persona estimada. No oblidem que hi ha un rerefons científic que explica aquesta atracció entre dos éssers. Ara bé, ja és més difícil de saber quan en una relació hi ha amor, o només atracció, o només estimació o només interessos. I sobretot la pregunta del milió: com ho sabem, que és amor? Segons el llibre d'*El gen del amor* trobem l'amor ideal en la persona que ens atreu sexualment i intel·lectualment i que acceptem moralment. Però, com deia O. K. Bernhard, qui es proposi d'estudiar l'amor sempre serà un estudiant.

L'amor no és un fet aïllat del món. L'entorn sempre s'ha interposat entre els enamorats, fins a l'extrem de separar-los, a vegades amb la mort i tot, com en el *Romeu i Julieta* de William Shakespeare, el *Mar i Cel* d'Àngel Guimerà, i mil històries més del mateix material:

La teoria del gen de l'amor diu que només els homes s'enamorarien, si fos el cas que aquest gen es trobés únicament al cromosoma Y.

cada part busca l'altra meitat. Fins ara tothom deia que segurament hi havia una tendència biològica. L'antropòloga Ellen Fisher es va dedicar a investigar-ho i va escriure una tesi, *Anatomia de l'amor*. Actualment hi ha al mercat un llibre que tracta a fons de la qüestió. Santiago, Marisa i Luis Santiago Lario analitzen el fenomen de l'amor en un assaig anomenat *El gen del amor*. Segons aquesta anàlisi,

dues persones s'estimen, però l'entorn no accepta la relació, fins que la desesperació porta els enamorats a preferir la mort a viure separats. En la rondallística catalana hi ha molts contes que parlen d'amors impossibles i que tenen un final tràgic per a algun dels protagonistes. És el cas de la història de na Margalideta que també apareix en la cançó catalana, *La mort de na Margalida*, interpretada per Maria del Mar Bonet. Tant en les rondalles com en l'alta literatura, la mort apareix com el càstig d'un amor que no és acceptat socialment, normalment per algun prejudici, si guin de raça, de classe social o d'edat. D'un altre estil, més metafòric i cruel per al gènere femení, serien les històries de sants, en què la pèrdua dels atributs femenins d'una dona atractiva i perseguida pels homes representa la repressió de la bellesa. És el cas de Santa Àgata: li tallen els pits per fer desaparèixer l'objecte del desig i evitar que l'home caigui en la temptació.

MORT. Què és aquesta manta espessa i freda que ens cobreix quan arriba el final de la nostra vida? Des de molt abans de les pel·lícules de Woody Allen, amb les seves preguntes neuròtiques, la mort ha estat present en la ment dels humans des que van abandonar el paradís. En la història de la humanitat la mort és una presència constant, amb formes i significats diferents. En la Bíblia és un càstig, en l'Antiga Grècia, l'alliberament de l'ànima, en la literatura medieval, el símbol de la brevetat de la vida i en el nostre temps, la impotència de la medicina contra determinades malalties. En la majoria de casos la mort és analitzada negativament, és allò que inevitablement no podem controlar. En la Bíblia la mort es relaciona amb les grans catàstrofes, com ara les plagues d'Egipte o les profecies, sempre per causa dels pecats dels homes. Més endavant, en la literatura laica la mort es presenta com un despertador que ens avisa que la vida dura quatre dies: "*carpe diem*". La cosa s'explica si recordem que en aquella època als quaranta anys la gent ja no tenia dents i s'alimentava de sopetes.

Però actualment aquest missatge també es troba en la literatura i sobretot en el cinema, perquè encara que l'esperança de vida voregi els setanta anys, la impotència dels homes davant malalties com la sida recorda que l'esperança de vida es basa en dades estadístiques. D'una altra banda, també és interessant la qüestió dels símbols i dels personatges que es relacionen amb la mort. Des de figures com l'esquelet amb la falç fins a monstres com el diable. En la cultura popular el diable representa el mal, però és un ésser més humà que no el diable de la tradició cristiana. És el diable dels gnòstics, és el demiürg, el rei dels homes, i representa l'avarícia, la negativitat dels humans. Té molta capacitat d'obrar, però sempre té

Déu per sobre seu i la intel·ligència dels humans el pot vèncer. Normalment surt disfressat de senyor amb gran poder econòmic. N'és un exemple el Comte Arnau, el cavall del qual treu foc pels queixals. A més, la rondallística també ha buscat l'aspecte positiu de la mort, en el sentit de passar a millor vida. Els contes meravellosos ens descriuen espais exòtics i fantàstics que fan referència a una vida millor, a l'altra vida, sovint situada al començament, a l'edat d'or. Com a exemple, tenim el conte de *La mongetera màgica*, en el qual l'heroi puja per la mongetera fins al cel i allà troba Sant Pere i aconsegueix els recursos necessaris per a continuar a la terra. Aquesta relació dels països màgics amb la vida d'ultratrom-

El pensador de Rodin. La humanitat ha dedicat el seu temps i el seu esforç per reflexionar sobre els misteris de la vida. Rodin va voler reflectir les obsessions dels homes i va immortalitzar el gest del pensador.

MIREIA MARGENAT

L'ésser humà ha utilitzat la literatura com a via per expressar les seves obsessions. Aquest darrer any s'han publicat tres llibres que teoritzen sobre algunes de les qüestions que han preocupat la humanitat durant la història: l'amor, el fenomen religiós i l'insomni.

ba es troba també en la literatura del segle d'or.

ORÍGENS.- A més de demanarnos on anem, també volem saber d'on venim. Tant l'Església com la ciència proven de donar una explicació, més o menys reeixida, de l'origen de la humanitat. Des de la Bíblia fins a les investigacions científiques del segle XX, passant per *L'origen de les espècies* de Darwin, totes les filosofies han teoritzat sobre la procedència de l'home. Encara que sempre hi ha qui és més escèptic o més pragmàtic, tot-hom vol esbrinar com va començar tot. Segons la Bíblia, Déu va crear els homes i, per causa del pecat d'Adam i Eva, els va fer mortals i va convertir el paradís en el món en què vivim ara, que no té res a veure amb una terra de xaixa. Segons Darwin i les altres teories científiques, els humans provenen de l'evolució dels animals. En els nostres dies ben pocs posen en dubte si l'origen va tenir causes divines o naturals. Però, encara que actualment l'home cregui que té una resposta sobre l'origen de la humanitat, res no garanteix que les explicacions que dona siguin la veritat. Per tant, és una qüestió que la ciència encara va investigant. També la rondallística té les seves creences sobre l'origen de l'home. El conte *Joan de l'Os* explica la histò-

Avui es recorre al fenomen religiós amb el propòsit d'obrir noves possibilitats a un pensament occidental que fa crisi.

ria d'un home del Pirineu que era fill d'una dona i un ós i, partint d'aquesta idea, arriba a la teoria que la gent del Pirineu descendeix dels óssos. Les rondalles són més properes a la mitologia que no pas a la realitat, però són una forma d'explicar metafòricament les característiques i la cultura d'un poble. A partir d'aquestes històries populars s'han construït grans arguments de la literatura culta. És el cas de la mitologia grega, de la qual s'han fet des de novel·les a films, com per exemple, *Èdip rei* o *Poderosa Afrodita*.

RELIGIÓ.- La religió també ha estat molt polèmica fins a l'extrem de convertir-se en la causa de tota mena de guerres. De les guerres

santes al conflicte dels Balcans, la religió s'ha fet servir d'excusa per als enfrontaments entre pobles de cultures i creences diferents. Segons el teòleg Francesc Torralba hi ha quatre grans actituds davant el fenomen religiós: la confessional, que cerca la veritat de la religió i que és pròpia de l'època medieval; la supersticiosa, més crítica i pertanyent a l'època de la Il·lustració; la radical, que correspon a la crítica atea del segle XIX; i la indiferent, que és la que domina actualment en el món occidental. És potser en aquest nostre temps que anem més perduts en cosa de religió. Regna un cert escepticisme quant al concepte d'Església, tal com era concebut tradicionalment. Ara els teòlegs malden per dibuixar la religió del futur i s'interessen per les noves religions i els nous fenòmens. Ara bé, també hi ha un retorn del que és sagrat, vist com una eina rica per al coneixement i el món de la cultura. Eugenio Trias ha publicat un llibre anomenat *Pensar la religión*, en el qual recorre al fet religiós com una qüestió de coherència interna, amb el propòsit d'obrir noves possibilitats a un pensament occidental que fa crisi. Amb aquests nous arguments intenta desmentir la concepció d'una gran part de la població que veu la religió com una actitud fora de lloc en la societat actual. Ara bé, la religió es planteja com una alternativa o com la base de la nostra cultura. Els famosos es fan budistes per sortir de la superficialitat del món modern i els teòlegs es dediquen a fer cursos i seminaris sobre les diverses maneres d'interpretar la Bíblia. Un perill a l'hora de buscar una sortida de la societat de consum és ficar-se en una secta. Actualment hi ha un gran nombre de sectes que tenen la seva pròpia religió i un únic i comú objectiu: sobreviure al materialisme que regna en els nostres dies. Majoritàriament aquests grups són conduïts per fanàtics que neguen als seus seguidors la llibertat de pensar.

RIURE.- L'humor és allò que diferencia el grau d'intel·ligència de les persones. En els Evangelis, ja hi

trobem sentències iròniques com ara la que diu que és més difícil que un ric arribi al cel que no que un camell passi pel forat d'una agulla. Però la rialla no és pas gaire ben rebuda en la tradició cristiana. Històricament, l'Església ha identificat el riure amb el mal (les rialles són pròpies de bruixes i dimonis), fins a l'extrem de considerar que riure és pecat. Umberto Eco ens parlava d'aquesta repressió a *El nom de la rosa*. En la novel·la, els llibres d'humor són prohibits perquè, segons l'Església, Jesús mai no va explicar comèdies ni faules, sinó paràboles serioses i clares que ens ensenyen la manera d'anar al cel. El riure fa dubtar, no mostra clarament la veritat. D'altra banda, Umberto Eco presenta un personatge, fra Guillem, capaç de desmentir aquests prejudicis. El riure és propi de l'home, és signe de la seva racionalitat; per tant, és una de les virtuts de l'home que el diferencia de la irracionalitat dels animals. L'humor és més propi de la literatura culta, però també hi ha rondalles còmiques i sarcàstiques. Actualment, el riure és una moda com a teràpia contra la malenconia i l'estrès. Poc se'n falta que els metges no receptin un llibre d'acudits o un show del Pepe Rubianes com a medicina. Ara bé, s'ha comprovat científicament que el riure, a més d'elevant l'estat d'ànim, és bo per a la salut: "*corpus sanum in mente sana*". Per aquesta raó, és fàcil de trobar al mercat editorial llibres que parlen del riure com una teràpia.

SOMNI-INSOMNI.- El món inconscient sempre ha desconcertat l'home, però des que Freud va explicar la teoria de la Psicoanàlisi, s'entenen millor alguns aspectes del comportament humà. Les ments conservadores de l'època no podien acceptar que hi hagués una realitat no racional que controlés les accions dels homes. Un dels punts més polèmics va ser el del

Segons la teoria del doctor Eduard Estivill, el 90% dels casos d'insomni tenen solució, però cal descobrir-ne la causa.

somni com a expressió de l'inconscient, aquell àmbit en què l'home amaga tots aquells desigs seus que són reprimits per la societat. Això significava que a partir de la interpretació dels somnis es podia saber allò que preocupava una persona i que li causava un desequilibri mental. Científicament va ser un gran descobriment, però no va ser acceptat fàcilment per la majoria de la societat. De totes maneres, el tema dels somnis ja apareix molt més abans. A la Bí-

blia, Josep, fill de Jacob, pot sortir d'Egipte perquè interpreta tres somnis. En aquest cas, no tenim una dada psicoanalítica, sinó més aviat una premonició. El somni també apareix en les rondalles populars, però en el sentit d'objectiu, de fita, que l'heroi vol aconseguir. Molts contes són somnis, però com que ja sabem que el món de la rondallística és imaginari, no fa falta dir que ho són.

Un altre capítol és el de l'insomni, que és precisament quan no podem dormir ni gaudir dels nostres somnis. Són moltes les persones que passen la nit sense poder aclucar els ulls, per nervis, per estrès, per por... El doctor Eduard Estivill (director de la unitat d'alteracions de la son de l'Institut Dexeus de Barcelona) ha editat un llibre, juntament amb la periodista Sylvia de Béjar, anomenat *¡Necesito dormir!*, que explica la manera de superar l'insomni. L'objectiu del llibre és d'ajudar el lector insomne a descobrir l'origen del seu trastorn per tal que pugui superar-lo i recuperar l'hàbit de dormir. Per això, el primer capítol descriu els símptomes dels tipus d'insomni més habituals. A partir d'aquí cadascú ha de seguir les indicacions més apropiades al seu cas. Segons el doctor Estivill, el noranta per cent dels casos d'insomni té solució. La veritable tragèdia, doncs, no és pas patir d'insomni, sinó d'acceptar-lo passivament i no fer res per superar-lo.

Beatriz Cabezas

Principis de saviesa i de follia

Clément Rosset

Principis de saviesa i de follia està escrit, d'alguna manera, contra els que pretenen negar la realitat de l'existència, i cerquen alternatives escapistes per la via de la il·lusió, la follia i l'autoengany.

Editorial 3i4
"L' hora del present", 3

Filosofia i escriptura

Carlo Sini

Aquest llibre, s'interroga sobre el paper de l'escriptura i dels lectors en l'època cibernètica, sobre la llibertat del subjecte reflexiu i sobre el lloc de la filosofia en el debat de les idees, sobre la vida i la creació.

Editorial 3i4
"L' hora del present", 4

A colp de pedal

Enric Roncero

Els trenta-un millors itineraris del País Valencià s'apleguen en aquesta guia d'excursions amb bicicleta, però també volen ser una proposta d'interpretació dels paisatges recorreguts en cada ruta.

Editorial 3i4
"Papers Bàsics", 25